

שְׂרַח בַּת אֲשֵׁר

בְּנֵי אֲשֵׁר לְמִשְׁפַּחְתָּם לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוֵי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוֵי לְבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי: ... וְשֵׁם בַּת אֲשֵׁר שְׂרַח: אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי אֲשֵׁר לְפַקְדֵיהֶם שְׁלֵשָׁה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: (במדבר כו מד-מז).¹

וּבְנֵי אֲשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוֵה וְיִשְׁוֵי וּבְרִיעָה וְשְׂרַח אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֵבֶר וּמִלְכֵיאל: (בראשית מו יז פרשת ויגש).²

בְּנֵי אֲשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוֵה וְיִשְׁוֵי וּבְרִיעָה וְשְׂרַח אַחֲתָם: (דברי הימים א ז ל).³

מדרש הגדול בראשית מה כו פרשת ויגש - מבשרת ליעקב שיוסף חי

"וויגידו לו לאמר עוד יוסף חי" (בראשית מה כו). רבנן אמרי: אמרו: אם אנו אומרין לו תחילה יוסף קיים, שמא תפרח נשמתו.⁴ מה עשו? אמרו לשרח בת אשר: לכי אמרי לאבינו יעקב שיוסף קיים והוא במצרים. מה עשית? המתינה לו עד שהוא עומד בתפילה ואמרה בלשון תימה: יוסף במצרים? יולדו לו על ברכים מנשה ואפרים? פג לבו כשהוא עומד בתפילה. כיון שהשלים, ראה העגלות, מיד: "ותחי רוח יעקב אביהם".⁵

בראשית רבה צד ט פרשת ויגש - משלימה לשבעים נפש בירידה למצרים

"כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה וגו' ... ובני יוסף אשר יולד לו וגו' " (בראשית מו כו-כז) - רבי לוי בשם רבי שמואל בר נחמן: ראית מימך אדם נותן לחבירו ששים וששה כוסות וחוזר ונותן לו אף שלושה והוא מונה אותם שבעים?⁶ אלא זו יוכבד שהשלימה מנין של ישראל במצרים ... יוכבד עבורה בארץ כנען, ולידתה בארץ

¹ ספר במדבר מכונה גם חומש הפקודים על שם שני המפקדים שנזכרים בו. האחד, בתחילת שנות הנדודים במדבר – בפרשת במדבר, והשני בסופם – בפרשתנו. וכבר צייר המדרש מנייה חוזרת זו במשל הבא: "משל לרועה שמסר לו בעל הבית צאנו במנין. השלים הרועה שמירתו, כשמחזירן צריך למנותן" (במדבר רבה כא ז). אך בפשט המקרא יש הבדל גדול בין שני המניינים. זה שבתחילת הספר מונה בקצרה את מספרם בכל שבט, אך זה שבפרשתנו מונה גם חלוקה למשפחות ובתי אב, מן הסתם בשל הקשר לנחלת הארץ שנזכרת בסמוך. במהלך מניית משפחות שבט אשר מספרת לנו התורה שהייתה לאשר גם בת בשם שרח (להלן במדרשים גם סרח). ואם נתעלם מדתן ואבירם שנזכרו גם הם בשם אבל לרעה (ומבני קרח שנזכרו בשם כללי), שרח בת אשר היא האזכור היחיד של אדם פרטי בפקודי הפרשה. מה פשר אזכור זה בתורה? במה זכתה שרח? חז"ל ע"פ לא ראו בפסוק זה עניין אינפורמטיבי בלבד ויצרו סביבו את הדמות המיתולוגית של שרח בת אשר לה נקדיש גיליון זה.

² כבר קדמה ונזכרה שרח מיודתנו בספר בראשית ביחד עם אחיה בני אשר, ברשימת שבעים הנפש שירדו למצרים אחרי התגלות יוסף לאחיו. עניין זה נראה בהמשך במדרשים בנושא מי השלים את מנין שבעים הנפש בירידה למצרים ועל בסיס הפסוק בשמואל: "אנכי שלומי אמוני ישראל" שגם אליו נידרש. ודווקא על רקע פסוק זה, בולט אזכורה של שרח בת אשר בפרשתנו בלי אזכור אחיה שאר בני אשר.

³ פעם שלישית נזכרת שרח בת"ך בספר דברי הימים א. פסוק זה נראה כחוזר על הפסוק הקודם מספר בראשית, אלא שכאן נמנים בני אשר, כחלק מרשימת שבטי ישראל היושבים בארץ ובדומה למניית שאר השבטים וצאצאיהם ומשפחותיהם. בספר דברי הימים אין כידוע התייחסות לסיפורי בראשית (האבות), ספר שמות (יציאת מצרים, מתן תורה, המשכן) וספר במדבר (נדודי עם ישראל ארבעים שנה). הסיפור ההיסטורי שלו מתחיל בסוף מלכות שאול ועיקרו תולדות דוד ובית יהודה. ולהלן נראה את שרח גם כחלק מדרו באי או נוחל הארץ.

⁴ אחי יוסף מתחבטים כיצד להודיע ליעקב שיוסף חי. ראה צמד הפסוקים המלא שם: "וַיִּגְדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מִשְׁלַח בְּכֶל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֶּגַע לְבוֹ כִּי לֹא הָאֵמִין לָהֶם: וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כֹּל דְּבַרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר יָצָא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וְתַחֲי רֹחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם". אבל המדרש מבקש לתאר דרך אחרת כיצד ומי הודיע ליעקב את הבשורה המשמחת.

⁵ כך מביא גם רש"י בפרושו לשמואל ב כ יט (בסיפור על האשה החכמה מאבל מעכה שנראה להלן, בפרשת ויגש מביא רש"י דרשה אחרת). וכך גם במדרש שכל טוב על הפסוק בפרשת ויגש ועוד. ומדרש בראשית רבתי ח"י שרה עמוד 97 מדגיש את השכר שקיבלה שרח בת אשר על כך, וזה לשונו: "סרח בת אשר, מפני שמעולם היתה צדקת, וכשעלו בני יעקב ממצרים ומצאו ליוסף שהיה בחיים נסתלקה רוח הקדש מיעקב עד אותו יום שנאמר לו: עוד יוסף חי. באותה שעה אמר לה: כן תחיי את לעולם, ונתקיים בה בעבור שהיתה צדקת ועדיין היא שמורה בגן עדן". כך גם באוצר מדרשים (אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא: "סרח בת אשר בעבור שאמרה ליעקב יוסף חי, אמר לה יעקב: זה הפה שבשרני על יוסף שהוא חי לא יטעום טעם מות". ראו גם תרגום כתר יונתן על הפסוק בפרשתנו שמשלב אגדה זו בפסוק עצמו. הנה לנו המפגש הראשון עם שרח בת אשר שאולי מנסה להסביר במה זכתה ששמה נזכר ברשימת הפקודים בפרשתנו. ולעצם הדרשה נראה שהיא הייתה הנכדה שטיפלה ביעקב בפרט בעשרים שנות אבלותו על יוסף, ולפיכך בחרו בה האחים להודיע ליעקב את הבשורה שיוסף חי. והיא בחכמתה בחרה לעשות זאת בשעה שיעקב מתפלל משום שמן הסתם התפלל על יוסף ואף עשתה זאת בצורה של שיח (עם האחים): אתם בטוחים בדבריכם שיוסף חי ושיש לו בנים בשם אפרים ומנשה? (בשורה ליעקב שזכה לא רק לבן אלא גם לנכדים ממנו). ובמדרשים אחרים גם ניגנה שרח ושוררה: "שהשבטים בבואם ממצרים ... הקדימו לומר לסרח שתנגן בכינור לפני יעקב אבינו ע"ה שיוסף חי. והיתה מנגנת בדרך ניגון הומיה היא ושוררת" שיוסף חי, ויעקב אבינו ע"ה בשמוע קול נגונה התחיל לשמוח בבשורת יוסף וביך אותה שלא תמות וכן הוות לה דנכנסה מחיים לגן עדן". את מוטיב גן העדן והסתלקותה של שרח בחיים נראה עוד להלן.

⁶ להבנת משל זה, ראה שני הפסוקים שהובאו בקצרה בראש הדרשה, במלואם כדלהלן: "כֹּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִם יִצְאֵי יָרְכוּ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כֹּל נֶפֶשׁ שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ: וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר יָלְדוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כֹּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִם שְׁבַעִים". 69 + 3 = 66, חסר אחד לשבעים. נפש בירידה למצרים.

מצרים ... ויש אומרים יעקב השלים עמהם את המנין ... ויש אומרים הקב"ה השלים עמהם את המנין, ויש אומרים חושים בן דן השלים עמהן את המנין, ... ויש אומרים סרח בת אשר השלימה עמהן את המנין.⁷

פרקי דרבי אליעזר פרק מח - שומרת את סוד הגאולה ומאשרת את שליחותו של משה

רבי אליעזר אומר: חמש אותיות שנקפלו בתורה באותיות כלם בסוד הגאולה⁸. ... ולא נמסרו האותיות אלא לאברהם אבינו, ואברהם אבינו מסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב מסרו ליוסף, ויוסף מסרו לאחיו, ואשר בן יעקב מסר סוד הגאולה לסרח בת אשר. וכשבא משה ואהרן אצל זקני ישראל ועשו האותות לעיניהם, הלכו זקני ישראל אצל זקנתם סרח בת אשר ואמרו לה בא איש ועשה אותות לעינינו כך וכך, אמרה להם: אין באותות האלו ממש. אמרו לה: והלא אמר לנו "פקד פקדתי אתכם" [שמות ג טז]. אמרה להם: הוא האיש שעתידי לגאל את ישראל ממצרים, שפך שמעתי מאבא פ"ה ופ"ה⁹ שפאמר: "פקד פקדתי אתכם" מיד האמינו העם באלהים ובמשה וכו'.¹⁰

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק ד הלכה ז – מגלה היכן ארונו של יוסף

יוסף זכה בעצמות אביו. אף הוא לא נתעסק בו אלא משה, שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו' "¹¹ - מלמד שכל העם היו עסוקין בביזה והוא עוסק במצוה, שנאמר: "הכסם לב קח מצות וכו' " (משלי י ח). מנין היה משה יודע היכן יוסף קבור? אמרו: סרח בת אשר היתה באותו הדור והלכה ואמרה לו למשה: בנילוס נהר יוסף קבור.¹² שעשו לו מצרים שפודין של מתכת וחברום בבעץ.¹³ והלך משה ועמד על נילוס נהר ואמר: יוסף, הגיעה שעה שהקב"ה גואל את ישראל. הרי שכונה מעוכבת לך וישראל מתעכבין לך וענני כבוד מעכבין לך.¹⁴ אם אתה מגלה את עצמך – מוטב. ואם לאו – נקיים אנו משבועה שהשבעת את אבותינו.¹⁵

⁷ יש מספר טוענים לכתר המשלים למספר שבעים (כמו מניין מצומצם של עשרה שכל אחד יכול להשתבח שהוא העשירי-הציינטיער), ואנו ניצמד לשרח בת אשר אותה נפגוש להלן בהמשך דרשה זו, בסיפור האישה החכמה מאבל בית מעכה. המקור לדעה ששרח היא שהשלימה את המנין הוא הפסוק השני שהבאנו בתחילת הדף המונה את יורדי מצרים והדרשן מבין שהיא נולדה 'בין החומות', היינו בניסיה למצרים בדומה ליוכבד והדמויות האחרות. "ושרח אחותם" שבפסוק בפרשת ויש פירושו שנולדה לאחי אשר הנמנים שם אחות נוספת. אלא שאם כך, דרשה זו מנוגדת לדרשה הקודמת ששרח היא זו שהודיעה ליעקב שיוסף חי וכבר אמרו: "איו מקשים על המדרש" (מה מקור ביטוי זה?). אך בחיבור המדרשים, הרי לנו תחנה שנייה של שרח - בירידה למצרים.

⁸ הכוונה לאותיות שחוזרות בצמוד כגון "ב: לך לך", וכך גם מ"ם, נו"ן, צד"י, ראה שם במקור. ואותנו מעניין הכפל של האות פ"ה כפי שנראה להלן.

⁹ זה האות של האות פ"ה שנכפלת ברצף מילים.

¹⁰ כך גם בילקוט שמעוני פרשת לך לך רמז סד שנראה שהעתיק מפרקי דרבי אליעזר, וכן הוא בשמות רבה ה יג, אבל בלשון רכה יותר. בין כולם, שרח בת אשר היא שנותנת את הגושפנקה לשליחות משה! היא שהאמינה אותו על העם. ולהלן נראה את הביטוי "אני השלמתי נאמן לנאמן", היינו אני היא שחברתי בין יוסף הנאמן למשה הנאמן ושימרתני את "סוד האותיות". בתחילת פרק ד של ספר שמות אומר משה: "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה' ". במענה לכך נותן לו הקב"ה שלושה אותות: "למען יאמינו כי נראה אליך ה' אלהי אבתם ... והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון והאמינו לקל האת האחרון". ובהמשך, מו"ף הקב"ה גם את אות הדם. והנה בא מדרש זה ושמ בפי שרח בת אשר את המשפט: "אין באותות האלו ממש"! רק הסימן "פקוד פקדתי", רק מסורת "סוד האותיות" ששרח משמרת, הוא שגרם לעם להאמין במשה! (נראה מקור טוב לדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה ראש פרק ח: "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה וכו'"). ויש עוד לשים לב לתואר "זקנתם" של שרח כאן, שאכן הייתה אז כבר בת יותר ממאתיים שנה (תלוי באיזה משני המדרשים הראשונים נבחר). אך מסתבר שזקנה זו עוד כוחה רב במותניה ותפקידים רבים עוד נכוננו לה.

¹¹ בזכות שיוסף הביא את אביו לקבורה בארץ, זכה שמשה העלה את עצמותיו לארץ (הגם שלא זכה להביאו לקבורה, ראה דברינו [המתחיל במצוה הוא גומרה](#) בפרשת מטות). ומה גמול קיבל משה על כך? שהקב"ה עצמו טיפל בקבורתו (דברים רבה יא ז).

¹² "בקרביט של מלכים היה קבור" (סוטה דף יג עמוד א). שהמצרים עשו ממנו אלוהות והאמינו, כך נראה, שגם במוותו ימשיך להשפיע טוב על הארץ. ויעקב כידוע שש שיעשו ממנו אלוהות ולפיכך ביקש להיקבר בארץ.

¹³ בעץ בלשון חכמים הוא סוג של עופרת זולה, בדיל או עופרת או סגסוגת שלהם ועוד מתכות זולות שקל להתכים. ראה גמרא ראש השנה כד ע"ב (עבודה זרה מג ע"א, מנחות כח ע"ב) על המנורה הזמנית שעשו החשמונאים: "שפודין של ברזל היו, וחיפום בבעץ. העשירו - עשאו של כסף, חזרו העשירו - עשאו של זהב". ראה גם גמרא בבא בתרא פט ע"ב שאין עושים משקלות של בעץ.

¹⁴ לך – בגללך, לא לכבודך.

¹⁵ דרשה זו מצויה גם במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פתיחתא ומשם הועתקה, כך נראה, בשינויי לשון קלים, לגמרא סוטה יג ע"ב, שם מודגש גם נס הציפה של הארון שהיה עשוי מברזל, בהשוואה של קל וחומר מאלישע שהציף את גרון הברזל, מלכים ב פרק ו). ראו סיפור זה גם בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יא - ויהי בשלח. וכבר הרחבנו לדון בנושא זה בדברינו [ארונו של יוסף](#) בפרשת בשלח, בדגש על מעשיו של משה בליל יציאת מצרים מול מעשיהם של בני ישראל שעסקו בממון. ראה גם דברינו [וינצלו את מצרים](#) בפרשת בא. כאן נתמקד בחלקה של שרח בת אשר שרק היא ידעה למצוא את מקום ארונו של יוסף. ראה הלשון הציווית במדרש בראשית רבתי עמוד 264: "היה משה מסבב את העיר למצוא ארונו של יוסף ולא היה מוצאו. אמרו: סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור, ופגעה במשה ואמרה לו: אדוני משה, למה אתה עיף ויגע? אמר לה: ג' ימים וג' לילות סבבתי את העיר למצוא ארונו של יוסף ואיני מוצאו. אמרה לו: בוא ואראך היכן הוא. הוליכה אותו לנילוס, אמרה לו: במקום הזה השליכוהו המצריים במים כדי שלא יוכל אדם להוציאו משם לעולם ולא יגאלו לעולם". לא רק מאמתת הגאולה היא שרח, אלא גם מסלקת כל מכשול שעלול לעכב את הגאולה.

סדר עולם רבה פרק ט – מיורדי מצרים ומיוצאי מצרים ומבאי הארץ

החזירו הבנים לאבות, וחזרו האבות והורישו לבנים.¹⁶ שרר בת אשר היתה מבאי מצרים ומיוצאיה, מבאי מצרים, דכתיב: "ושרר אחותם" (בראשית מו יז).¹⁷ ומבאי הארץ, שנאמר: "ושם בת אשר שרר" (במדבר כו מו).¹⁸

בראשית רבה פרשה צד סימן ט - האשה החכמה מאבל מעכה

... ויש אומרים שְׁרַח בת אשר השלימה עמהן את המנין.¹⁹ זהו שכתוב: "ותקרא אשה חכמה מן העיר ... ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב?" (שמואל ב כ טז-יז). אמרה: שמך יואב, לומר שאתה אב לישראל, ואין אתה אלא קוצר! - עד כאן תמו דברי תורה? לא כתוב: "כי תקרב אל עיר להילחם עליה וקראת אליה לשלום" (דברים כ י)? ואמר לה: מי את? אמרה לו: "אנכי שלומי אמוני ישראל" (שמואל ב כ יט) - אני היא שהשלמתי מניינן של ישראל במצרים. אני היא שהשלמתי נאמן לנאמן, יוסף למשה, מה "אתה מבקש להמית עיר ואם בישראל" (שם), ולי, שאני אם בישראל? מיד: "וַיַּעַן יוֹאֵב וַיֹּאמֶר חָלִילָה לְיָ אֱלֹהִים אֲשֶׁר־הָיָה כֵּן לְיִשְׂרָאֵל" (שם שם כ). חלילה חלילה שתי פעמים: חלילה לדוד חלילה ליואב, חלילה למלכות בית דוד. אלא: "לא כן הדבר כי איש מהר אפרים שבע בן בכרי שמו נשא ידו במלך בדוד" (שם שם כא).²⁰

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וירא סימן יב - דוגמה לאברהם בסדום

"חלילה לך" (בראשית י כה). אמר אברהם: ריבונו של עולם, צופה אני ברוח הקדש כי עתידה אשה אחת לפלט עיר שלימה, ואני איני כדאי לפלט חמשת הכרכים הללו? ואיזו היא האשה? זו סרח בת אשר, בשעה שמרד שבע בן בכרי בדוד ובא באבל ...²¹ וכיון שהרגישה סרח בדבר התחילה לצעוק. קראו לה ליואב²² ... ויען יואב ויאמר: "חלילה חלילה לי אם אבלע ואם אשחית" (שמואל ב כ כ).²³ ואתה שאתה רחמן ערב לך לאבד את אלו? חלילה לך מעשות כדבר הזה?²⁴ ... ראה חכמתה של אשה זו כשם שבא אברהם בחכמה לפני הקב"ה ... עליה מקלס שלמה: "טובה חכמה מכלי קרב" (קהלת ט יח) - טובה היתה חכמתה של סרח, מכלי קרב שהיו ביד יואב ...

¹⁶ במשפט קצר זה מזכיר המדרש שמיד לאחר הפקודים בפרשתנו (פרק כו א-נא) באה פרשת חלוקת הארץ מפסוק נב ואילך: "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: לְאֵלֶּה תְחַלֵּק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת וכו'". מה שמעיד על הסיבה המרכזית למניית העם בפרשתנו. ראה גמרא מסכת בבא בתרא קטז ע"ב, מחלוקת ר' יאשיה ור' יונתן אם נתחלקה הארץ ליוצאי מצרים (והם הורישו לבניהם) או שהחלוקה היא לבאי הארץ. מה שאגב קשור גם לנושא של בנות צלפחד שגם הוא בפרשתנו. ראה דברינו [בנות צלפחד](#) בפרשה זו וכן [יוצאי מצרים](#) בפרשת בא. המשפט "החזירו הבנים לאבות, וחזרו האבות והורישו לבנים" נראה כשיטת ר' יאשיה שהארץ נחלקה ליוצאי מצרים והם שיזכו את באי הארץ שירשו מהם. ושרר בת אשר לא זקוקה לכל זה.

¹⁷ כפי שכבר ראינו לעיל שהיא אחד הפתרונות של השלמת מניין שבעים היורדים למצרים. ראה גם פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא ז - ויהי בחצי הלילה שחייה בכל שנות השעבוד היו קשות ביותר והיא מאותם הנשים שעבדו בעבודה הקשה של ריחיים: "אמר ר' יודה בן פיז: מסורת אגדה היא סרח כד ירדה למצרים כדנוה לרחיים". ובכל זאת צלחה את כל שנות השעבוד וידעה הן את סוד ארונו של יוסף והן את סוד הגאולה.

¹⁸ זכתה שרר בת אשר לצלוח בשלום לא רק את שנות שעבוד מצרים ולסייע למשה בשליחותו לגאול את בני ישראל, אלא גם שרדה את ארבעים שנות הנדודים במדבר וזכתה לנחול את הארץ. אפשר שבכך עלתה גם על בנות צלפחד שירשו מכח צלפחד אביהם שהיה מיוצאי מצרים ואילו שרר בת אשר היא עצמה מהיורדים למצרים, מהנגאלים ממצרים ומהנכנסים לארץ. ובהכרח גם לא מתה עם מתי מדבר והרי היא כיהושע וכלב. ראה בהמשך המדרש שם שיוכד שלפי דעות שראינו היא שהשלימה את מנין השבעים, הייתה "היתה מבאי מצרים ויוצאיה", אבל לא נזכר שהייתה מבאי הארץ. אבל יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה כן זכו ש: "נולדו בחיי יעקב אבינו, ומתו לאחר מיתת משה רבינו".

¹⁹ אנוחנו חוזרים למדרש בראשית רבה צד בפרשת ויגש בו פסקנו במשפט זה וכאן נמשיך.

²⁰ הארכנו לדון גם במדרש זה בדברינו [סיעה של בני אדם](#) בפרשת ויגש וכן [הנשים החכמות](#) בפרשת קרח. החשוב לעניינינו כאן הוא הארכת חייה של חביבתנו שרר שבגאולת מצרים כבר נחשבה לזקנה, בעוד כ- 300 שנה, אל תקופתו של דוד המלך (בתקופתם של יהושע, השופטים ושמואל היא קצת נחה). כאשר שבע בן בכרי מורד בדוד (לאחר מרד אבשלום), רודף אחריו יואב וצר על העיר אבל או אבלה בית מעכה. ראו שמואל ב פרק כ. האשה החכמה אשר שכנעה את אנשי העיר להסגיר את שבע בן בכרי ולהציל את העיר היא שרר בת אשר! (האם נהגה כהלכה? ראו שוב הדף [סיעה של בני אדם](#)). הפסוק: "אנכי שלומי אמוני ישראל" שנזכר כאן הוא הבסיס למוטיב השלמת מנין השבעים בירידה למצרים ולהאמנת משה שבא לגאול את ישראל ממצרים שראינו כבר לעיל: "אני היא שהשלמתי מניינן של ישראל במצרים. אני היא שהשלמתי נאמן לנאמן, יוסף למשה". ראה פירוש רד"ק לשמואל ב כ יט שתמה על אריכות ימים זו של שרר: "ותימה הוא אם האריכה ימים כל כך סרח בת אשר, אעפ"י שראינו שהאריכה ימים רבים שהרי נמנית עם באי מצרים ונמנית עם באי הארץ והיו שנותיה אז לפחות מאתיים וחמשים שנה". ולפי חשבון גס שערכנו למן ימי יעקב אבינו ועד ימי דוד, הרי היא כבר בת כ- 600 שנה. ומדרש שכל טוב (בובר) בראשית מו יז מסביר שזה פירוש השם שרר: "ששררו ונתרבו ימיה, שחייתה משיירו ישראל למצרים ועד קרוב לתכלית מלכות בית דוד קרוב לתר"ץ שנה".

²¹ בקטעים שקצרנו והשמטנו בדרשה זו, חוזר סיפור המעשה בדומה לבראשית רבה לעיל, בלשונו הציורית והמרחיבה של מדרש תנחומא.

²² קראו לי ליואב או אולי האנשים ששמעו את צעקותיה קראו ליואב בשבילה.

²³ היכן יש עוד "חלילה לי" במקרא? רמז: יוסף, שמואל, אחימלך, יונתן, דוד, נבות, איוב. מצאו אותם.

²⁴ במשפט האחרון חוזר הדרשן לדברי אברהם ובהמשך שוב התייחסות לאבל בית מעכה ושוב דברי אברהם בסוף הדרשה.

אמר אברהם לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, ומה אם יואב שנטל את ראש איש אחד שהיה חייה, הניח את כל העיר, ואתה שאתה רחמן תאבד את הכל? חלילה לך!²⁵

מסכת כלה רבתי פרק ג הלכה כג – ברשימת הנכנסים לגן עדן בחייהם

שבעה נכנסו בחייהם לגן עדן, אלו הן: סרח בת אשר, ובתיה בת פרעה, חירם מלך צור, עבד מלך הכושי, אליעזר עבד אברהם, ובן בנו של ר' יהודה הנשיא, ויעבץ, ויש אומרים אף ר' יהושע בן לוי. סרח, דכתיב בה: "אנכי שלומי אמוני ישראל" - אני שהשלמתי מנין הנכנסים לגן עדן.²⁶

פסיקתא דרב כהנא פסקא יא ויהי בשלח - נוכחת בבית המדרש של רבי יוחנן

ר' יוחנן הוה יתיב, דרש: כיצד היו המים עשויין לישראל כחומה? דרש ר' יוחנן כאילין קנקילייתא. אדיקת שרח בת אשר ואמרת: תמן הוינא ולא הוון אלא כאילין אמפומטא.²⁷

אבות דרבי נתן נוסח ב פרק לח – חוליה בשרשרת מקפלי העולם

... ושבעה קפלו את העולם כולו ואלו הן: אדם ראה את מתושלח. מתושלח ראה את שם. שם ראה את יעקב. יעקב ראה את סרח. סרח ראתה את אחיה. אחיה ראה את אליהו. ואליהו חי וקיים עד שיבוא משיח.²⁸

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: שרח בת אשר שייכת לדמויות מיתולוגיות בעולם האגדה שהאריכו ימים ונוכחו באירועי זמן מרוחקים מאד זה מזה. בדומה לפנחס, אליהו, חנוך, עוג מלך הבשן, אחיה השילוני, יעקב אבינו שעל פי המדרש לא מת ואיוב. אבל נראה ששרח בת אשר, שמהמקרא איננו יודעים עליה דבר וחצי דבר, עולה על כולם בהופעותיה ונוכחותה בצמתי מאורעות האומה שאירעו ולא 'לימות המשיח' כאלהיה למשל. ועדיין נותרנו עם סרח ארוך של תעלומה: מי את שרח בת אשר? גם אם נניח שכל דרשה לעצמה נכתבה (ראו שוב הסתירה בין המדרש הראשון לשני), ואנחנו הם ששזרנו מחרוזת זו, עדיין יש לתמוה מה רוצים בעלי המדרש לומר לנו במסכת זו? מה פשר דמות ערטילאית זו? בין כך ובין כך, זכתה דמות זו לרתק מחד גיסא את החוקרים המלומדים ומאידך גיסא את משחזרי הלשון ובעלי ההומור ומסתבר שמישהו גם 'הציב לה יד' ליד המושב כליל בגליל המערבי, ספק בחיך ספק ברצינות. ועוד יעשו שם מקום עליה לרגל. ראו [הערך שרח בויקיפדיה](#). ונשמח להוסיף לקח טוב ולשתות מים צוננים משואבי המים באשר הם.

²⁵ הלכנו עם שרח מאות שנים קדימה עד ימי דוד, והנה מדרש שלוקח אותנו שנים רבות אחורה אל אברהם העומד לבקש על סדום ודן כלפי הקב"ה בקל וחומר מחכמתה של שרח בת אשר (שהיא חימשתית לו – בת של ניין) ומיואב שהצטדק "חלילה לי ... אם אשחית" ומשך ידו ולא הרס את העיר אבל בית מעכה. במעין ראייה עתידית, אברהם נשען על שרח בת אשר, אבל העיקר כאן הוא יואב שהשתכנע ומשך ידו מהעיר. ואולי יש כאן קיטרוג סמוי כלפי שמיא שהנה בני אדם מצליחים לשכנע האחד את השני, יודעים להוציא את התבן מתוך הבר ומונעים הרס. ואתה אל רחום וחנון לא תשתכנע ותציל את סדום? כך או כך, ראה דבריני [חלילה לך מעשות כדבר](#) הזה בפרשת וירא.

²⁶ נוסחאות רבות יש לרשימה מכובדת זו של מי שזכו להיכנס בחייהם, היינו ללא מיתה, לגן עדן. ראה מסכת דרך ארץ א' שמונה תשעה, אוצר המדרשים חופת אליהו שמונה חשעה אבל ברשימה שונה, אוצר המדרשים עשר גלויות שמונה עשרה, ומדרש בראשית רבתי עמוד 96 שמונה שלושה עשר: "ג' הם שלא טעמו טעם מיתה ואלו הן: מלחם העוף ודורו, חנוך בן ירד, סרח בת אשר, בתיה בת פרעה, יעבץ, חירם מלך צור, אליהו, עבד מלך הכושי, משיח, ודורו של יונדב בן רכב, נכדו של ר' יהודה הנשיא, ור' יהושע בן לוי, ואליעזר עבד אברהם". לכל דמות ההסבר שלה במה זכתה להיכנס עוד בחייה לגן עדן (על ר' יהושע בן לוי, ראה הסיפור המופלא בגמרא כתובות עז"ב, מלחם העוף קשור בחטא עץ הדעת טוב ורע). אותנו מעניינת שרח בת אשר שלאחר פעילות לאורך כל כך הרבה שנים הגיעה סוף סוף אל המנוחה ואל הנחלה בגן עדן ונחסך ממנה המשך הגלגול עלי אדמות. אך מסתבר שלא כך סבור המדרש הבא.

²⁷ ר' יוחנן יושב ודורש בבית המדרש בטבריה (מן הסתם) בנס קריעת ים סוף ומסביר שהמים שנעשו לבני ישראל כחומה היו כמו קנקלים, היינו כמין שבכה שהיא מחיצה קלועה. ראו למשל במדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור כב שמתאר איך אסתר עוברת קנקל אחרי קנקל בדרכה אל אחשוורוש שהיה נתון מאחורי "שבעה קנקלין". באה שרח בת אשר ומתקנת את ר' יוחנן: אני הייתי שם והמים שהיו חומה היו "כאילין אמפומטא", היינו כמסגרות שקופות או חלונות פתוחים. ראה המדרשים על שנים עשר השבילים לשנים עשר השבטים בקריעת ים סוף: "ר' אליעזר הגדול אומר: נהפכו המים ונעשו שנים עשר שבילים כנגד השבטים, והיתה חומת מים בין שביל לשביל, וחלונות בין חומה, ורואין אלו את אלו" (קטעי מדרשים - גניזה (מאן) עמוד קיז-קיח, פרקי דרבי אליעזר פרק מב). משה נכנס אל בית המדרש ולא היה יודע מה הם אומרים (מנחות כט ע"ב), אבל שרח בת אשר נכנסת אל בית מדרשו של ר' יוחנן ומעמידה אותו על דיוקם של דברים. שהרי היא הייתה שם וזוכרת הכל. אין לה מנוחה גם בגן עדן והיא פוקחת עין ואוזן לנאמר בבית המדרש כפי שגם הנחתה והאמינה את משה. ובין כה וכה הוספנו לה עוד למעלה מאלף שנים!

²⁸ ביחד עם אדם הראשון, מתושלח, שם, יעקב, אחיה השילוני ואליהו, מקפלת שרח בר אשר את ההיסטוריה (בעיני ז"ל) עד ביאת המשיח (הוא עצמו לא נספר בין השבעה). מדובר בדמויות מופלאות אשר האריכו ימים עד מאד ולא דווקא בצדיקים וגדולי עולם. שים לב מי לא נכלל ברשימה זו: נח שראה עולם בנוי וחרב ובנוי, אברהם, יצחק, משה, דוד וכו'. גם לא כל מי שנכנסו בחייהם לגן עדן כדלעיל. קפלה עולם ומלואו שרח מיודעתנו. ושמא צופיה גם עלינו כעת